

Doktorand: PhDr. Zuzana Křihová

Název disertační práce: *Reflexe přistěhovalectví v dílech iránských autorů žijících v USA*

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Olga Lomová, CSc.

Oponent: **PhDr. Soňa Nováková, CSc., M.A.**

Posudek oponenta

Předkládaná disertační práce je podrobnou studií v oboru postkoloniální literární teorie a praxe, konkrétně několika jejích ústředních a provázaných témat, a to otázek individuální a kulturní identity a s nimi souvisejících otázek geografické a sociokulturní příslušnosti a vykořeněnosti. V dílech iránských imigrantů v USA zkoumá, zda převažují pokusy o uchování „původní“ iránské identity, či dochází ke ztotožnění s identitou americkou, eventuálně k vytváření identity nové, iránsko-americké. Za tímto účelem se soustředí na roli jazyka v díle Taqí Modarressiho a na obraz identity v memoárech převážně ženských autorek pocházejících z Íránu a publikujících v USA v angličtině.

Práce je rozdělena na dvě základní části. První z nich je věnována teoretickému úvodu do problematiky: otázkám typologie migrace a diaspory, vývoji imigrace z Íránu do USA, postavení rodného a převzatého jazyka, nástinu vývoje přistěhovalecké prózy Íránců a specifickému místu, který v ní zaujímá žánr memoáru. Druhá, analyticko-interpretativní část, přistupuje ke konkrétním literárním analýzám uvedených fenoménů v řadě zvolených textů víceméně autobiografické povahy, memoárech, ale i beletrii. Tvorba podobných autorů patří mezi nejproduktivnější, možná nejnosnější a rozhodně nejostřeji sledované oblasti současné literatury a literární teorie. Je však nesporné, že zvolení autoři i oblast zkoumání v českém kontextu skutečně nepatří mezi nejznámější jména, jsou marginalizováni i ve vztahu k „domácí“ literatuře, ať již iránské či americké. Předkládaná disertační práce je tudíž bezesporu originální a velmi přínosná, informativní, ve všech třech kulturních kontextech, do kterých vstupuje – české akademické prostředí, literatury Blízkého východu a literatury americké. (Jen v té poslední oblasti přece jen postrádám větší pozornost tomu, jak jsou zvolení autoři a jejich problematika přijímáni v USA. Zejména u Taqí Modarressiho bych uvítala větší analýzu recepce, než jen internetovou diskusi. Také místo memoárů v americkém kontextu mohlo ovlivnit volbu autorek, nejen americký sen, ale i jiná dobová očekávání vnější majoritní kultury jistě ovlivňují způsoby psaní ženských autorek.)

Práce se velmi svědomitě a zodpovědně snaží o vymezení svých teoretických a metodologických východisek a definici základních pojmů, což je vzhledem k tematickému zaměření skutečně nelehký úkol. Domnívám se, že tento úkol se zdařil, ač nikoliv nejoriginálnějším způsobem. Vstupovat do kritické diskuse např. o pojmosloví, ideologizaci či pojímání identit nebylo proklamovaným cílem. Přesto se domnívám, že se PhDr. Zuzana Křihová občas uchyluje k zjednodušenému čtení a aplikaci. Přestože autorka pracuje s celou řadou relevantně zvolených a pečlivě pročtených sekundárních pramenů (bibliografie této disertační práce je úctyhodná, promyšleně sestavená), postrádám některá metodologická

rozlišení. Na příklad: Rozdílnost kultur a literatur tzv. „settler communities“ (v kontextu britského impéria Austrálie, Kanada), kultur a literatur původních kolonií ve zcela odlišném historickém a správním smyslu, které nejjednoznačněji reprezentuje v anglofonním světě Indie, a nakonec (postkoloniální) literatury ostatních částí světa, které ve 20. století vstoupily do zásadně redefinovaného vztahu se Západním světem. Proč je postrádám? Autorku totiž mimo jiné – zcela po právu zásadně – zajímá otázka jazyka, a to nejen ve smyslu volby konkrétních prostředků literárního jazyka, jazykového přenosu, překladu a osvojování/přisvojování „cizího“ jazyka, ale i otázka jazyka jako kulturního a ideologického symbolu. A v tomto ohledu je už z technických důvodů klíčový rozdíl mezi tvorbou autorů, pro něž je angličtina mateřským jazykem, tvorbou autorů, kteří si angličtinu osvojují (přesněji přisvojují) jako „nejúčinnější zbraň“ původních kolonizátorů svých zemí, a autorů, kteří pocházejí ze zemí s jinou či žádnou „historií kolonialismu“ a anglicky píší z různých důvodů (např. jednoduše proto, že se obracejí na čtenáře té země, ve které žijí, a stávají se tak součástí kulturní produkce a literatury té země). Proto bych zde uvítala podrobnější exkurz do otázek tzv. abrogace a apropriace jazyka, vztahu Modareského „psaní s přízvukem“ a tzv. *metonymic gaps* (jak je pojímá Ashcroft spol.). Mezi další otázky, které si také můžeme v tomto kontextu klást patří i to, zda cizí výrazy, které mohou být synekdochou pro jinou kulturu, nenesou s sebou riziko zjednodušené exotizace a komodifikace, eventuálně dokonce tradiční orientalistické domestikace jinakosti (viz glosáře a slovníky). Také mi přijde poněkud nevyvážené, že v částech 5 a 6 se roli jazyka pro konstrukci literární identity vůbec nevěnuje pozornost.

Žádná kultura, literatura ani identita není homogenní, ale vždy má povahu heterogenní a hybridní: absorbuje a transformuje různé vnější vlivy. (A způsob tohoto transformování a absorbování je stejně různorodý jako původní lokální podstata samotných kultur.) Identita je proces neustálé produkce. Lze v tomto kontextu vzpomenout definici britského kulturního vědce Stuarta Halla: „*There are at least two ways of thinking about cultural identity. The first position defines cultural identity in terms of one, shared culture, a sort of collective one true self, hiding inside the many other, more superficial or artificially imposed selves, which people with a shared history and ancestry hold in common. ... There is, however, a second related but different view of cultural identity. ... Far from being grounded in a mere recovery of the past, which is waiting to be found, and which when found, will secure our senses of ourselves for eternity, identities are the names we give to the different ways we are positioned by, and position ourselves within the narratives of the past.*“ („Cultural Identity and Diaspora“) Jestliže první definice podtrhuje sdílené kolektivní já, druhý pohled vnímá identitu jako neustálý proces a proměňování. To samo o sobě vylučuje smysl „zakořeněné“ identity. Neboli, jak také říká Salman Rushdie v románu Hanba (*Shame*): „We are not trees, we do not have roots“. A ještě jinak: Paul Gilroy to formuluje slovní hříčkou, „*routes not roots*“. Z jednotlivých interpretací se zdá, jakoby sama autorka referovala vnímání identity pouze jedním způsobem, a to jako „zakořeněnou“ ve vztahu k zemi původu – v interpretacích popisovaných memoárů totiž nikde není analytický komentář k tomu, že většina děl skutečně jakoby vnímala fragmentaci osobnosti jako špatnou a teprve návrat do domoviny dodá ztracenou celistvost („návratové“ hledání identity). Obdobně lze minimálně dvojím způsobem chápat pojem domov. Aneb, jak říká Avtar Brah v knize *Cartographies of Diaspora*: „*Home*

...is an invocation of narratives of the nation. ... Home as the site of everyday lived experience... is a community imagined in most part through daily encounter.“ (3-4)

V poslední části 6.7. mne zaráží skutečnost, že ač se tu hovoří o orientalistických pastích, o orientalismu samém se moc nedozvíme. Které stereotypy koloniálních diskurzů a binarity vnímání se tu objevují? Proč chybí Said v seznamu bibliografie? A už jenom drobnost k rozboru díla Gayatri Chakravorty Spivak: nejedná se jen o reprezentace „subjektu Třetího světa v západním diskurzu“ (163), ale v úvodní části článku Spivak poukazuje na obecnou skutečnost, že „the subject is de-centred in that its consciousness is always being constructed from positions outside itself“. A vzhledem k tomu, jakýkoliv pokus oživit hlas subalterních žen povede k jejich deformaci. Spíše než se pokoušet dávat hlas musí západní i východní intelektuálové přivést ke krizi systému reprezentace, které jí umlčují. (Cestu ven ale představuje např. strategický esencialismus, ale to už je jiná kapitola.)

Práce je vyčerpávající a bez zásadních argumentačních rozporů. Nedá se však říci, že by nabízela nový nebo výjimečně podnětným způsobem problematizující pohled na zvolenou tematiku reflexe a vytváření individuálních a kolektivních kulturních identit – je spíše přehledem (teorie, vývoj, aplikace) a ač se zejména v oblasti memoárů jedná a nekanonizovaná díla, která dosud nevstoupila do obecného povědomí, není jejich interpretace zdrojem pro inovační a originální pohled na otázku konstruování identit. Na druhou stranu je práce však bezesporu přínosná v oblasti zaměření na neznámé autorky, skutečně novou (krásný příklad tzv. „new literature in English“!) a (v jejích třiceti letech) i neskonale mladou literární oblast. Prozrazuje vysokou erudici autorky, schopnost pohybovat se skvěle v široké škále disciplín (od literární vědy, po sociolingvistiku atd.) i v různých jazycích (osobně, jako anglistka, bych ale uvítala přepis všech textů v angličtině originálu). („Imaginativní“ domovina v abstraktu asi jen překlep – nebo přece jen tvůrčí záměr?) Na závěr – a na okraj – jen postřeh, který je jistě autorce dobře znám, ke straně 24: situace v angličtině je obdobná: *exile a refugee* (*refugee* je ten, která získá *refuge*, čili útočiště).

Předkládaný text rozhodně splňuje požadavky na disertační práci. **Doporučuji práci k obhajobě.**

V Praze dne 17.1. 2014

.....

PhDr. Soňa Nováková, CSc., M.A.
ÚALK